

22. sešit

KŘESŤAN
=====

V LIDSKÉM SPOLEČENSTVÍ
=====

Ú v o d

Kde jsme? Odkud přicházíme? Kam jdeme? Co očekáváme a co nás čeká? Za těmito otázkami je skryt člověk, který usiluje o smysl a cíl svého života. Náš život nevyhnutelně utváří určité faktory a to; spolubytí s ostatními a naše bytí ve světě. Tím se otázka po smyslu života nutně stává otázkou poměru člověka ke svým bližním a ke světu. O těchto otázkách se zmiňuje již sešit č.3.

K tomu, co již bylo řečeno, se tento sešit pokouší shrnout odpověď křesťanské víry. protože se pastorální konstituce 2. vaticánského koncilu "Radost a naděje" (O církvi v dnešním světě) zabývá zvláště těmito otázkami, pokusíme se nejen příležitostně uvádět její text, ale i způsob nazírání této konstituce pro nás bude vůdčí linií. Neboť s vírou, že je veden duchem pána, který naplňuje celou zemi, se snaží Boží lid rozeznávat, co je v událostech, potřebách a přáních, které sdílí s ostatními lidmi naší doby, znamením pravé Boží přítomnosti a jeho úmysl. víra totiž ozářuje všechno novým světlem, odkrývá Boží úradky, které se týkají celého povolání člověka a orientuje člověka na skutečně humánní řešení." (Radost a naděje, čl. 11)

O b s a h

1. CO DNES OČEKÁVÁME OD CÍRKVE?

1.1 Co očekáváme od víry a církve?

1.11 víra a církvev - pomoc k uskutečnění lidství?

1.12 víra a církvev - překážka lidského rozvinutí?

1.13 víra a církvev - nástroj lidských přání?

1.2 Dnešní očekávání jako kritická otázka církvi

1.21 Dává víra životu smysl?

1.22 Dospívá člověk vírou?

1.23 vede víra k zodpovědnosti?

1.24 Souhrnná otázka; je křesťanská víra humanismus?

1.3 Je křesťanská víra humanismem?

1.31 plný humanismus z křesťanské víry

1.32 pochybený humanismus z pochybené víry

1.33 Důsledky křesťanského humanismu

- vzhledem k lidství

- vzhledem k bližním

- vzhledem ke stvořenému světu

1.4 Úkoly

2. KŘESŤANSKÝ HUMANISMUS - ODPOVĚĎ NA OTÁZKY DOBY

2.1 Člověk jako střed a prostředník

2.11 Člověk jako střed světa

2.12 Člověk jako "místo" setkání s Bohem

2.2 Lidské přisvědčení světu a člověku z Božího přisvědčení světu a člověku

2.21 Setkání člověka s Bohem skrze pohočlověka

2.22 Křesťanský humanismus - služba člověku jako služba Bohu

2.23 Křesťanský humanismus - lidské bytí z Božího odpuštění

2.24 Křesťanský humanismus - napětí mezi přitakáním světu a
odstupem od světa

2.25 Realizace křesťanského humanismu v angažovanosti a odstupu;

- jako požadavek víry

- jako požadavek doby

- jako požadavek na křesťanskou obec

2.26 Realizace křesťanského humanismu v angažovanosti a odstupu;

- dějinný model "vedle sebe"

- požadovaný model "spolu"

2.3 Úkoly

3. KŘEŠŤANSKÝ HUMANISMUS - CESTY A ZPŮSOBY JEHO USKUTEČŇOVÁNÍ

3.1 Život ve vztahu k druhým lidem

3.11 Lidská touha, sebenalézání ve společenství

3.12 Lidská zkušenost, selhání společenství

3.13 Křesťanské poselství: láska je Boží dar a příkaz

3.2 Akce a změna světa

3.21 Křesťanská láska jako příkaz ke změně světa

3.22 Změna světa v odpovědné spolupráci

3.23 Odpovědná spolupráce - kritika a sebekritika

3.24 Změna světa křesťanskou askezí

3.3 Naděje

3.31 Lidská naděje jako dílčí naděje

3.32 Křesťanská naděje - universální naděje

3.33 Křesťanská naděje - naděje přesahující smrt

3.34 Křesťanská naděje - "velký rozmach a malá realizace"

3.4 Odpočinek a sváteční den

3.41 Člověk se stává člověkem v práci a odpočinku

3.42 Člověk se stává člověkem ve svátečním dnu a ve slavnosti

3.5 Kontemplace a liturgie

3.51 Liturgie je slavností víry

3.52 Liturgie oslavuje Boha a v něm člověka

3.53 Liturgie slaví přítomnost jako památku a odkaz do budoucna

3.6 Úkoly

4. ŽÍT JAKO ČLOVĚK Z VÍRY V BOHA

4.1 Víra jako odpověď na otázku po člověku

4.2 Rozhodnutí pro víru - základna křesťanského humanismu

4.21 Lidské bytí ve víře

4.22 Lidské bytí z vlastní moci?

4.23 Žít jako člověk z rozhodné víry v Boha

1. CO DNES OČEKÁVÁME OD CÍRKVE

1.1 Co očekáváme od víry a církve?

1.11 víra a církev - pomoc k uskutečnění lidství?

Lidé, kteří se pokoušejí porozumět dnešní době a vykládat ji, tzn. básníci, spisovatelé, autoři scénářů, ale i střízlivé vědecké výzkumy, objevují něco, co je pro mnohé současníky velmi překvapivé. Ať se "dnešní člověk" jakkoli liší ve svých názorech a přesvědčeních, očekává ještě v mnoha případech cosi od křesťanské víry a od skupiny, instituce a obce, které víru vyznávají a hlásají; totiž od církve.

přívěšší i nyní platný obřad křtu vyjadřuje, co očekáváme od církve: "Co žádáš od Boží církve?" "víru." "Co ti víra poskytuje?" "věčný život." podle životních zkušeností a vnitřního postoje může člověk shledávat tento dialog jako jedinečný ve své prostotě, jako dosud platný, nebo jako příliš prostý a neproblematický. Ale zdá se, že se v jádře dotýká určitého očekávání, které existuje i dnes, a to nejen u přesvědčených křesťanů, nýbrž i u značného počtu ostatních lidí. Mnozí z nich by sice svá očekávání od církve neformulovali tak jasně "nábožensky", ale očekávají od křesťanů, že mohou člověku darovat něco důležitého, osvobozujícího, dávajícího smysl. Mnohé hlasy míní, že toto všechno může být uskutečněno tím, že křesťané zůstanou křesťany.

Tak to vyjádřil spisovatel a ateista Albert Camus (srv. seš. 3/2.21) v jedné své řeči dominikánským otcům v roce 1948: "Nemůžeme snad zabránit tomu, že ve světě, ve kterém žijeme, jsou mučeny děti, ale můžeme počet umučených dětí zmenšit. A když nám nepomůžete vy, kdo jiný by nám měl pomoci?" A dále: "dnešní svět žádá od křesťanů, aby křesťany zůstali."

Francouzský kritický marxista Roger Garaudy (x1913) píše o 20 let později: "od křesťanů se ~~nečekává~~ neočekává, aby byli méně křesťany, ale aby byli křesťany v míře co největší tj. aby v duchu naší doby přinášeli křesťanskou odpověď na současné problémy."

profesor pro sdělovací techniku Karl Steinbuch (x1917) se vyjadřuje: "před všemi stojí otázka a s tarost, co se stane z této společnosti, když se zcela odpoutá od křesťanské víry. Když v ní křesťanská víra nakonec bude hrát pouze tutéž roli, kterou měla řecká mytologie...? To je problém, který by měli společně řešit odpovědní křesťané a nekřesťané. Neboť... racionální svět víru nenahradí."

1.12 víra a církev - překážka lidského rozvinutí?

Je jasné, že ne všichni nekřesťané ještě něco očekávají, zvláště ti, kteří jsou bdělí, duševně čilí. Někteří pociťují vůči víře rezignaci nebo lhostejnost smíšenou s melancholií, nebo pokrčením rameny.

V tomto smyslu píše Kurt Tucholsky (1890-1935), že je "nábožensky nemuzikální", že se ho víra netýká... "Existují jiné cesty, jiné oblasti, jiná utrpení, jiné radosti - "

Stupnice "nicneočekávání" sahá od onoho blahovolného a tolerantního "to není nic pro mne", až k názoru a zlosti nad tím, že křesťanská víra nejen neosvobozuje, ale odcizuje člověka sobě samému. Jediným lidským postojem vůči takovému křesťanství je odmítnutí a boj proti němu, nikoliv tolerance. S tím vším se setkáváme u mnohých našich bližních, i u těch, kteří bojují proti pokrytectví a nelidskosti a kteří považují církev za nehumánní faktor.

1.13 víra a církev - nástroj lidských přání?

Očekávání, která ještě existují, jsou velmi rozmanitá. vedle očekávání, týkající se ústředního bodu křesťanského poslání, existují jiná, jednostranná a nedostatečná. Jedni říkají, že od církve cosi očekávají. Očekávají nábožensky slavnostní vyvýšení důležitých okamžiků v lidském životě, jako je narození, ukončení školní docházky, svatba nebo pohřeb. Pruzí zase očekávají morální výchovu dětí v poslušné občany. A ještě další očekávají "čistě náboženské" hlásání víry v kostelích a nic víc a opět jiní spolupráci v sociální oblasti, přeměnu společnosti, revoluci.

1.2 právní očekávání jako kritická otázka církvi

Všechna tato různá a rozvětvená očekávání a snad i neočekávání se stávají otázkou, jak dalece se křesťanská víra a její obec osvědčují v tom, co dnes lidé považují za důležité a v tom, co pro člověka skutečně důležité je.

1.21 dává víra životu smysl?

Mnoho lidí se i dnes tážen po smyslu života. "Ach, pane generále, existuje pouze jeden problém, jeden jediný v celém světě.

Jak je lidem možno navrátit duchovní neklid, ... pohleďte, není možno žít pouze z ledniček, politiky, bilancí a křížovek. Člověk to již nedokáže... vrátím-li se živ domů... potom pro mne vyvstane jeden problém, co je možno, co je nutno říci lidem?" (A. de Saint-Exupéry, popis generálovi)

Otázka po smyslu se stane otázkou víry, jestli bude schopna dát dnes člověku smysl života.

1.22 Stává se člověk vírou dospělým?

Mnoho lidí cítí, jak je důležité poctivé orientačněschopné svědomí v době zmatku mezi světovými názory, normami a vytčenými cíly. Ptají se, zdali víra a církev činí svědomí dospělým nebo ^{jestli} je znetvořují a utiskují. Nátlak, i psychologický a "manipulace" jsou dnes podezřelé. Člověk cítí svobodné, zralé rozhodování a volbu životních plánů a cílů. A vyvstává otázka, jak dalece může víra a církev v tomto směru člověku pomáhat nebo naopak člověka vleče a brání mu ve vlastním rozhodování?

1. 23 vede víra k odpovědnosti?

Jistě to nejsou ti nejpovrchnější a líní, kteří cítí ze zvláštnosti tohoto století obrovskou mravní odpovědnost. Jak může člověk v této době zůstat člověkem a prohlubovat své lidství? Jistě dáte za pravdu pastorální konstituci 2.vatikánského koncilu; "jde o záchranu lidské osobnosti, o pravou výstavbu lidské společnosti. Člověk je tedy, ... středem našich vývodů." (čl.3) A ptáte se nás křesťanů, čím přispíváte k humanizaci člověka a jeho světa?

Jestliže ještě nyní převládá přesvědčení, že dnešní problémy lidstva lze řešit humanismem všeobecné spolupráce a solidarity, pať se otázka vyostřuje takto: do jaké míry poskytuje křesťanská víra prostor lidské solidaritě?

I když nebude výsledek této zkoumavé otázky předem odmítnut, ale zůstane otevřen, nebude víra a církev této zkoušky ušetřena.

1.24 Shrnující otázka: Je křesťanská víra humanismem?

Otázka člověka po víře a církvi, otázka plná očekávání, otázka skeptická, přemýšlivá, někdy i rezignovaná, se stává otázkou, zdali je pravdou, co tvrdí pastorální konstituce: "Kdo následuje Krista, dokonaleho člověka, stává se sám více člověkem."

(čl.11) A jinde: "víra totiž ozařuje všechno novým světlem, odkrývá Boží úradky, týkající se celého povolání člověka a orientuje ducha na skutečně humánní řešení... Je zřejmé, že Boží lid a lidstvo, ke kterému patří, si vzájemně slouží, že poslání církve se projevuje jako náboženské a právě tím nanejvýš humánní." (čl.11)

1.3 Je křesťanská víra humanismem?

Tvrzení církve, že její poslání je "navýsost humánní", že slouží lidskosti člověka, se stává dnes ústřední otázkou církvi. U Goethova Fausta se ptá Markétka, jak to myslí s náboženstvím. Dnes pokládá mnoho lidí víře a církvi tuto otázku jinak: "Co zamýšlíš s člověkem?" Vyjádřeme tuto otázku ještě jinak: "umožňuje víra člověku, aby se stal lidským způsobem člověkem? Může dát teoretickou i praktickou odpověď na základní starost a hledání mnoha lidí; kdo jsme, kam jdeme? Odkud přicházíme? Co očekáváme? Co nás čeká? Vyjádřeno jiným způsobem: je křesťanská víra humanismem?"

1.31 plný humanismus z křesťanské víry

vzpomeňme na evropských duchovních dějin
pojem humanismu je ovšem měnivý.

vzpomeňme na epochu evropských duchovních dějin, která se označovala tímto slovem. Na Leonarda da Vinciho (1452-1519), znovuzrození klasické antiky, umění a myšlenkový svět "renesance". - To zde není míněno, a právě tak ne ještě před nedávnem prosazovaný vzdělávací ideál humanitních gymnasií, usilující o harmonické rozvinutí jednotlivého člověka. - Existují ještě další duchovní hnutí, která se označují jako humanistická; pevně spojená myšlenková stavba marxismu nebo existencialismu. Také tyto směry (srv. seš. 3/2 a seš. 4/7) zde nejsou míněny. Křesťanská víra není totožná s humanismem tohoto druhu.

Humanismem zde míníme to, že se člověk pokouší porozumět svému postavení v celé skutečnosti, v celé její hloubce a významu a pokouší se ho odpovídajícím způsobem uskutečňovat. Jestliže chápeme humanismus tímto způsobem, potom smíme a dokonce musíme odpovídat: křesťanská víra je plný, důsledný humanismus. Takový humanismus není ve vlastním dosahu člověka, nýbrž musí být člověku darován.

v zaměření na člověka a v odpovědnosti za něj je rozhodující společný rys s jinými, poctivými, humanistickými směry a

prpto koncil konstatuje: "jsme svědky zrození nového humanismu, ve kterém se člověk chápe především v odpovědnosti za své bratry a za své dějiny."(čl.55) zároveň se ukazuje rozhodující rozdíl: křesťan je přesvědčen, že jen darované poselství evangelia dává člověku plné vysvětlení sebe samého a přivádí ho k sobě. Ukazuje mu totiž, jak "člověk přesahuje o nekonečno člověka" (pascal); současně mu toto přesahování umožňuje. "jen takový humanismus je pravý, který se otevírá směrem k absolutnu, v díku za povolání, které da ruje správné chápání lidského života... Takový plný humanismus se má rozvíjet."(papež pavel VI., Encyklika "populorum progressio" čl.42)

1.32 pochybený humanismus z pochybené víry

Můžeme dodat, že ne vždycky křesťané viděli a vidí úkol církve v humanismu, který s přesvědčením, že jen Bůh může člověku darovat poslední dovršení, spojuje aktivní odpovědnost za člověka. obraz světa, kulturní souvislosti, částečné zanedbání biblických výpovědí, mimokřesťanské filosofické vlivy často v minulosti měnily toto zvláštní napětí v protiklad mezi pozemským a nebeským, mezi příklonem k člověku a obratem k Boží spáse. Kde člověk vidí protiklad, musí se vlastně nutně rozhodnout pro jedno, a druhé pro něj ztrácí cenu.

tak se ještě nedávno psalo: "alternativa potom zní; lidství nebo božství, očekávání spásy pro svět nebo křesťanské náboženství zjevení... humanismus nebo církev... církev je boží dílo, ne lidské... Humanismus nebo církev? to je alternativa... K čemu církev, když humanismus? K čemu Bůh, jestliže člověk?" (Robert Prantner; Kirche oder Humanismus)

dnes je u mnohých lidí zamlžen pohled na Boha jakožto hlubinu, jako všeobjímající horizont, jakožto nosnou sílu a tajemství našeho života. tím zůstanou životní zkušenosti často nevyřešené; jejich poslední základ, Bůh, už v nich není poznáván a zakoušen. tak se zmíněné napětí "bez-božným" způsobem vytrácí. v dřívějších "náboženských" časech to bylo - alespoň v teorii - spíše naopak; víra se jevila jako něco, co mělo co činit s oním světem, pozemský život byl sice zkouškou, ale byl jen přechodem k původnímu (srv.seš. 14/3.22.1) v tomto pohledu nebylo křesťanství humanismem; vzdávalo se toho, být tvořivou silou pro tento svět, spíše se chápalo jako ukazatel cesty k nebi.

Neříkaly katechisny, že je člověk na zemi proto, "aby Boha poznával, miloval, sloužil mu a jednou u něj navždy žil?"(Katol.

katechismus německých biskupství) Naproti tomu říká pastorální konstituce: "Člověk stvořený podle božího obrazu obdržel příkaz podřídit si zemi se vším, co k ní náleží, řídit ve spravedlnosti svět, v uznání Boha jako stvořitele všech věcí, sebe sama a celek skutečnosti zaměřit k Bohu, takže je člověku podřízeno všechno a Boží jméno bude podivuhodné po celé zemi". (čl.34) Tento dokument nazývá člověka jediným stvořením, které Bůh ~~z~~ chtěl stvořit kvůli němu samému." (čl.24)

1.33 důsledky křesťanského humanismu:

Z toho se jednostranně nezkracuje toto napětí, že se křesťanská víra chápe jako plný, důsledný humanismus, plynou důsledky, které mohou zasahovat hluboko do porozumění bytí a duchovního života křesťanů.

1.- vzhledem k lidstvu

Předem je nutno říci, že se jedná o celé lidstvo. Bůh chce celé lidství. volání "spas svou duši", není ^{ne} správné, ale ~~spas~~ ~~spásu~~ ~~všech~~ ~~lidí~~ ~~tj.~~ ~~každého~~ ~~je~~ ~~jednotlivého~~ ~~člověka~~ příliš zužující. Neboť Bůh zachraňuje nejen celou "přirozenost" člověka, ale chce spásu všech lidí, tj. každého jednotlivého člověka. Církev je ztělesněné znamení a nástroj této spásné Boží vůle. představuje a má uskutečňovat Bohem chtěnou jednotu celého lidstva.

2.- vzhledem k bližnímu

Také bližní se stává duchovním tématem. vztah k němu je rozhodující pro vztah k Bohu, v postoji k bližnímu se současně uskutečňuje vztah k Bohu.

Člověk potom nesmí říkat jako "Následování Krista": "kdykoliv jsem byl mezi lidmi, vždycky jsem se od nich vracel horší" (Seneca) pak platí otázka: "Mříže zapadla, zeď je zavřena-, sám jsi se zachránil, ale koho zachraňuješ ty?" (Gottfried Benn 1886-1956). pak by člověk neměl chápat ve zúženém smyslu slova svaté Terezie z Avily (1515-1582): "Bůh sám dostačuje", jak byla často chápána (ale jak svědčí její život, nebyla jistě takto míněna).

Uvážíme-li, že bible a církevní učitelská tradice mluví o novém městě, o novém Jeruzalému jako o zaslíbení, o společenství svatých, pak neexistuje žádné křesťanské užívání zaslíbených dob víry jen pro sebe a proto také ne pro denní požadavky přítomnosti, neboť Ježíš neodvolatelně spojil vztah k Bohu a k bližnímu. (srv. Mt 22,39; Řím 13,8-10)

3.- vzhledem ke stvořenému světu

Jelikož styk s věcmi nejen může, ale i musí umožnit a vyjádřit bratrské soužití lidí, patří též "odpovědnost za svět" k naší odpovědnosti vůči Bohu. "Člověk musí milovat věc stvořené Bohem jako nové stvoření ve svatém duchu a spasené Kristem. přijímá je od Boha a oceňuje je jako dary Boží ruky. děkuje svému dobrodinci za jeho dary. v chudobě a svobodě používá stvořené věci. vlastní svět jako někdo, kdo nemá nic a přece vlastní všechno. "všechno vám patří, ale vy patříte Kristu a Kristus Bohu" (1 Kor 3,22-23)." (Radost a naděje, čl.37)

Maličkost může objasnit stav změněného poměru ke světu. v římském misálu byla formule, která (zhruba přeložena) znamenala, "pohrdat pozemským" (lat. terrena despiciere). prosilo se o takový postoj. Římský misál z r.1970 zde nově formuluje; nyní se modlíme o postoj, který správně oceňuje pozemské (a miluje nebeské) (lat. terrena sapienter perpendere).

v tom, co jsme až dosud naznačili, v rozšířeném pohledu na společnost a bližního, v střízlivě kritickém postoji otevřeném vůči věcem a zacházení s nimi (všechno v souvislosti s vírou a z víry) se nám rýsuje křesťanský humanismus. první předběžná odpověď na otázku po existenci tohoto křesťanského humanismu zní kladně. Avšak tento předběžný rozvrh je nutno ještě teologicky odůvodnit a ozřejmit.

1.4 Úkoly

1. krátce načrtněte, co se dnes očekává od církve a co je příčinou toho, že mnoho lidí od církve již nic neočekává.
2. v které zásadní otázce se sbíhají různá očekávání, kladená dnes na církev?
3. v čem se křesťanský humanismus podobá jiným humanistickým směrům a v čem se od něj liší?
4. Některá pojetí ateistického humanismu jsou přesvědčená, že člověk nemůže najít plně sám sebe, že se spíše ztrácí, věří-li v Boha. Co lze říci k takovému pojetí vzhledem k předchozímu?

2. KŘESŤANSKÝ HUMANISMUS - ODPOVĚĎ NA OTÁZKY NAŠÍ DOBY

2.1 Člověk jako střed a prostředník

Kdo chce přezkoumat a odůvodnit, zda křesťanská víra může být považována ve vlastním smyslu za humanismus, musí se především tázat, bible, jak se dívá na člověka a poměr člověka k člověku. Bible chápe člověka jako střed světa (2.11) a jako "místo", ve kterém se Bůh setkává s člověkem (2.12)

2.11 Člověk jako střed světa

Člověk je "středem světa". Tato myšlenka se objevuje v různých rovinách starého zákona charakteristickým způsobem. Tak začíná zvláště slavnostně první zpráva o stvoření v šesti dnech (Gen 1,1-2,4a - srv.seš. 13/1.31) stvořením člověka a zdůrazňuje úkol člověka vládnout nad vším tvorstvem (srv.Gen 1,26). - Jahvista líčí názorným způsobem jak Adam pojmenovává všechna zvířata na znamení své vlády nad nimi (srv.Gen 2,19 - srv.seš. 13/2.22). - podobně říká autor Ž 8 po chvále Boží velikosti, o člověku: "jen o trochu menší než anděly jsi ho udělal, slávou a ctí s ho korunoval, předal jsi mu vládu nad dílem svých rukou, všechno jsi mu položil k nohám" (Ž 8,6) - Myšlenka smlouvy, která patří k nosným pilířům starozákonní víry, nečiní sice z člověka v žádném případě rovnoprávného Božího partnera, ale vidí v izraelském lidu přesto partnera Božího, i když zcela závislého a zavázaného k poslušnosti.

Katolická teologie později vyjadřuje jedinečné postavení člověka ve světě a jeho obzvláštní poměr k Bohu v zásadě: homo capax infiniti - člověk je (z milosti Boží!) otevřen nekonečnému.

V Novém zákoně se myšlenka, že je člověk cílem a středem světa, a že Bůh je s ním spojen - dvojnásobně radikalizuje; Ježíš Kristus je konečný "poslední" Adam (srv. 1 Kor 15,45), nový a dokonalý člověk. Skrze Ježíše Krista vstupuje Bůh do nového, nezničitelného a věčného svazku s člověkem (srv. 1 Kor 11,25). podle Nového zákona je Bůh "přítelem člověka" a Bohem lidí."

Když se však zjevila dobrota a lidumilnost našeho Spasitele Boha, tu spasil nás (Bůh) ne pro spravedlivé skutky, které jsme пyxnykаны

my vykonali, nýbrž podle svého milosrdenství...(Tit 3,4).

Tento biblický "antropocentrismus", tedy pohled, který staví člověka do centra, nenivelisuje Boha; nestahuje ho na rovinu člověka. věří spíše v Boha, který se o člověka zajímá s nepochopitelnou láskou, a ve svém Synu Ježíši Kristu, opravdovém člověku neodvolatelným způsobem člověku přisvědčuje a dává mu důstojnost. výra staré církve to vyjádřila v zásadě: Bůh se stává člověkem, aby člověk byl zbožštěn (účasten na božství) (srv. seš. 10/3.12). plným právem můžeme také říci: Bůh se stal člověkem, aby člověk se stal v nejvlastnějším smyslu člověkem.

2.12 Člověk jako "místo" setkání s Bohem

že má člověk před Bohem a pro lidi rozhodující význam, je možno vidět také z toho, že v Novém zákoně už není "předním místem" setkání s Bohem nějaké určité místo (chrám v Jeruzalémě), nýbrž osoba - Ježíš Kristus. Když Ježíš při vyčištění chrámu (v Janově podání) pronáší slova: "zbořte tento chrám a ve třech dnech jej vystavím", jeho nevěřící posluchači mu sice nerozuměli, ale Jan poznamenává: "on však to pravil o chrámu svého těla" (Jan 2,19.21). po sestoupení ducha o letnicích se stává sama obec učedníků místem, kde se setkává se zmrtvýchvstalým Bohem. "nevíte, že jste chrám Boží a že duch Boží přebývá ve vás?" (1. Kor 3,16). známá a často citovaná slova: co učiníme jednomu z nejmenších, činíme Ježíši (srv. Mt 25,40.45) se s takovou myšlenkou shoduje. s Bohem se můžeme setkat v tom, co se odehrává mezi lidmi a zvláštním způsobem a zcela záměrně děje ve věřící obci.

Neznamená to, že by modlitba nebo liturgie jako možnost setkání s Bohem ztrácela svůj smysl. znamená to spíše, že všechna věřící důvěra v Boha musí být vždy zapojena skrze Krista do setkávání se s Bohem v těch, "které se Bůh neostýchá nazývat svými bratry" (Žid 2,11). Neboť "Boha nikdy nikdo neviděl. Milujeme-li jeden druhého, zůstává v nás Bůh a láska k němu je v nás dokonalá" (1. Jan 4,12). Řekne-li kdo: "miluji Boha", ale nenávidí svého bratra, je lhář. Neboť kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí" (1. Jan 4,20). Toto neodlučitelné spojení čerpá svou nosnou sílu z víry, že se v Ježíši z Nazareta ukázala Boží láska k nám (srv. Tit 2,11). Křesťanský humanismus je tedy určen slovy: "My tedy milujeme (Boha), neboť on už napřed miloval nás!" (1. Jan 4,19).

2.2 Lidské přisvědčení světu a člověku z Božího přisvědčení světu a člověku

2.21 Setkání člověka s Bohem skrze Boho-člověka

Jestliže vezmeme vážně tajemství Božího ANO člověku, nemůžeme si už klást otázku, která se často klade; nemá být vztah k bližnímu až na druhém místě, jestliže Bůh je skutečně Bohem, nemělo by patřit "první místo" pouze Bohu? Takovou otázku Ježíš opomíjí. Neboť u něj jistě jedinečným způsobem, ale přece skutečně, splývá vztah k člověku a vztah k Bohu, "vodorovný" i "svislý" v jedno. Můžeme a dokonce oslovoval bližního, Boho-člověka Ježíše Krista ("podobal se nám ve všem, kromě hříchu") Tomášovými slovy: "pán můj a Bůh můj"! (Jan 20,28). Protože Bůh přijal všechny lidi skrze Krista, a protože se Kristus neostýchá nazývat nás svými bratry, dostává se skrze Krista náš poměr k Bohu a lidem do nového spojení. Nadále můžeme být spojeni s bližním pouze v NĚm, tím, že zůstáváme v jeho lásce; s Bohem se můžeme napříště setkávat jen v NĚm, tím že se modlíme a věříme ve "jménu Ježíšově."

2.22 Křesťanský humanismus - služba člověku jako služba Bohu

Nyní je zřejmé, jakým způsobem v sobě křesťanská víra zahrnuje humanismus. Také se vyjasnilo, čím se tento humanismus odlišuje od všech světských humanismů. Neodlišuje se od nich tím, že by- kvůli Bohu a proto, aby Bohu nic "neupíral" - věnoval člověku jen dílčí pozornost, nýbrž tím, že beze zbytku bere vážně člověka - tak jako ho vzal vážně Bůh; v Kristu.

Bůh zůstává Bohem a člověk zůstane stvořením. Vztah člověka k Bohu a k bližnímu se nesmí posuzovat jako dvě misky vah; co položí na jednu, ubere se váze druhé. Spíše by se mohlo použít srovnání z fyzikálního oboru o spojených nádobách. Jestliže stoupla hladina kapaliny v jedné nádobě, zvýší se také ve druhé; jestliže z víry věnujeme svou lásku člověku, dostáváme se zároveň blíže k Bohu.

Takový pohled neodstraňuje konkrétní napětí mezi všedním dnem a modlitbou, bytím ve světě a hledáním Boha z praxe žité víry, ale spojuje dohromady dva póly, které byly dlouho posuzovány jako protiklady nebo alespoň jako dvě konkurující si veličiny.

Teprve nyní můžeme pochopit nezvyklou větu z pastorální konstituce: "z toho je jasné, že křesťanské poselství neodvádí lidi

od budování světa, ani je nenabádá k zanedbávání blaha jejich bližních, nýbrž je spíše přísněji zavazuje všechny tyto úkoly zvládnout". (čl.34)

2.23 Křesťanský humanismus - lidské bytí z Božího odpuštění

K vážnému pojetí člověka patří také neopomenutí toho, co se dá vytušit z mnohonásobné zkušenosti, co se učí ve slovech písma a učení církve. Člověk není takový, jaký by měl být. protože vždy znovu ve své svobodě chybuje; člověk je hříšník. Ježíšovo kázání to vždy znovu připomíná. v popírání hříšnosti se člověk vážně ohrožuje a uzavírá se opravdové, od Boha darované humanitě.

Víra také učí, že hříšnost člověka může být přemožena Božím odpuštěním. Být připraven otevřít se tomuto odpuštění je skutečným svobodným činem člověka, ale zároveň také Božím dílem, které nazýváme obrácení. Člověk si nemůže sám darovat smysl svého života ztraceného hříchem, musí mu být Bohem znovu darován. Nemůže si své hříchy sám odpustit, musí a chce mu je odpustit Bůh.

Toto poznání také patří ke křesťanskému humanismu. Nedepri- muje, nýbrž člověka osvobozuje. Toto osvobození, které víra nazývá "spásou", odpuštěním hříchů a více: osobním společenstvím s Kristem, zahrnuje a ústí do života, ve kterém se již neumírá, který se již začíná, i když není ještě dovršen. Jeho dovršení ještě nepřišlo, ale je předmětem Božího zaslíbení a víry křesťanů.

2.24 Křesťanský humanismus - napětí mezi přitakáním světu a odstupem od světa

Jestliže křesťanská víra přitakává člověku a jeho světu a jestliže si zároveň uvědomuje, že člověk je hříšník a tudíž, že i jeho svět je narušen, může být položena otázka: je křesťanský život přitakáním světu nebo útek ze světa? Taková otázka je nesprávně položena. Chyba tkví ve slůvku "nebo". A na nesprávnou otázku existuje jen nesprávná odpověď.

Jednotlivé výpovědi bible zde nepodávají nějaký jednotný obraz, a tak by se dala v této otázce citovat bible sama proti sobě.

Tak říká Gen 1,28: "ploďte a množte se a naplňte zemi. podmaňte si ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se hýbe na zemi!" A Jan 3,16 zdůrazňuje: "Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby nikdo, kdo v něho věří, nezahynul, nýbrž měl život věčný. Vždyť Bůh neposlal svého Syna na svět, aby svět soudil, nýbrž aby svět byl skrze něho spasen."

Jinde se říká v 1. Jan 2,15: "Nemilujte svět ani pozemské věci; miluje-li kdo svět, není v něm lásky Otcovy, neboť všechno pozemské - tělesná žádostivost, žádost očí a pýcha světa - není z Otce, nýbrž ze světa." - A v Jak 4,4: "Vy nevěrní (doslova, cizáložníci), což nevíte, že přátelství s tímto světem je nepřátelství s Bohem?" Kdo tedy chce být přítelem tohoto světa, stává se nepřitelem Božím."

2.25 realizace křesťanského humanismu v angažovanosti a odstupu:

1.- jako požadavek víry

Jestliže tedy křesťan nesmí jednoduše odstranit napětí mezi přitakáním světu a útekem z něj, jestliže má spíše obojí zároveň uskutečňovat, co z toho vyplývá pro jeho poměr k člověku a jeho světu?

protože křesťan vidí v člověku vykoupené stvoření, je základním požadavkem mezilidských vztahů: láska, přátelství, dobrota, život pro druhé. - protože si je křesťan vědom hříšnosti člověka, usiluje o uskutečnění těchto požadavků navzdory stále hrozícímu ztroskotání lásky a navzdory stále od něj vyžadovaného sebezapření.

protože křesťan člověku přisvědčuje, snaží se o uskutečnění křesťanské lásky i v oblasti společenské. proto odmítá každý individualismus a skupinové sobecké smýšlení a život. - protože ví o hříšnosti člověka, uvědomuje si při každé společné práci na uskutečňování pozemských nadějí, při úsilí o sociální spravedlnost a při překonávání rozporů, že dokonalé blaho společnosti je vždy znovu mařeno a že nemůže být člověkem vybudováno.

protože si křesťan uvědomuje své lidské možnosti a zaslíbení a zároveň ví o své hříšnosti, uznává sice možnosti, které poskytuje vlastnění věcí, ale přece si^{bu} je vědom stálého nebezpečí, že by se tyto věci moh-ly stát zdmi, které lidi od sebe oddělují, místo aby byly mosty, které je spojují.

Z toho vyplývá vnitřní postoj, označovaný v teologii jako "eschatologická výhrada" a je popsán u pavla (srv. 1.Kor 7,29): mít, jako bychom neměli, radovat se, jako bychom se neradovali, plakat, jako bychom neplakali. Že tím Pavel nemyslí nějakou polovičatost, dokazuje jeho napomínání v listu k Římanům, 12,15: "Radujte se s radujícími, plačte s plačícími;" je to spíše stále jako úkol přijímané, nikdy neukončené a stále prožívané vzájemné postupování angažovanosti a odstupu, spolupráce a kritického zamítnutí, konformního a nekonformního jednání. Toto základní napětí zůstává, ale konkrétní hranice se musí vždy znovu nově

nalézat.

proto není šťastný pojem "přizpůsobení světu". Ale také jednostranná varování před přijímáním "ducha času" to nevystihují dobře.

Křesťanský postoj vůči bližnímu a světu je vyjádřen v pastorální konstituci 2.vatikán. koncilu: "proto církev, jakkoli v důvěře ve stvořitelství plán uznává, že lidský pokrok může sloužit pravému štěstí člověka, musí přihlídnout k tomu, co důtklivě připomínají pavlova slova: "Nepřipodobňujte se tomuto světu" (Řím 12,2), tzn. duchu prázdné pýchy a zloby, který převrací k boží a lidské službě zaměřenou činnost v nástroj hříchu." (čl. 37) z toho plyne zvláštní celkový křesťanský pohled na poměr věřícího ke světu. Každá jednostrannost ve smyslu úplného zániku v totální angažovanosti nebo naopak ve smyslu útěku ze světa je znetvořením.

2.- jako požadavek doby

Co bylo v předešlých řádcích označeno jako "eschatologická výhrada", bylo v dřívější době v křesťanské praxi převážně vykládáno tak, že se říkalo, žádostivost, moc a majetek by mohly zkazit lidský a křesťanský postoj jednotlivce. Tak se došlo k askezi, apelující na jedince, aby byl vůči sobě bdělým. Když se taková bdělost nezvratí v zásadní útěk ze světa, může být v jádru požadován i dnes. Je oprávněným důsledkem napětí mezi přisvědčením světu a odstupem od něj. Tento postoj je dnes vyžadován ještě zcela novým způsobem. Neboť hrozba, která byla až dosud sp-atřována převážně ve vnitřním světě jednotlivého člověka (jedince), projevuje se nyní ještě více ve vnějších skutečnostech světa, ovlivňovaného a vytvářeného člověkem. Jestliže se člověk ve vysoce industrializované společnosti jako nikdy předtím, viditelně prosazuje a "prodlužuje", projevuje se zároveň velmi zřetelně, že se člověk nenechal zasáhnout boží spásou (stav člověka, který odmítá spásu).

Tak např. vzrůstající možnosti konzumu nepřinášejí od jistého "stupně nasycení" již nasycování skutečných potřeb, ale vedou spíše ke znechucení: nepřinášejí žádné za zmínku stojící rozmnožení štěstí, vyvolávají spíše nudu. Společnost, která "vše odhazuje", která slouží stále rychleji rotujícímu koloběhu opatrování, spotřebě a ničení zboží, není humánní alternativou shodné společnosti doby před industrializací. Hromady odpadů, přibývající narušování životního prostředí, bouřlivá nespekejenost se systémem, který neumí nasycit hlad po hodnotách, četné útěky do světa snů, jsou všechno signály, že stav člověka odmítající-

ho spásu se také promítá do jeho světa (srv. seš. 1/3.1).

Dnešní člověk potřebuje pokrok, aby přežil a (pokud možno) lidštěji žil. Na druhé straně pozvedají pronikaví pozorovatelé, právě ne-teologové, své varovné hlasy: jestliže se neuskuteční nějaký morální průlom, jestliže se nepodaří vytvořit novou s stupnicí hodnot a tím morálně "dohnat" technický vývoj; jestliže se ~~neuskuteční~~ ve společnosti viditelářé a v praxi neuplatní kritické zhodnocení vlastních chybných činů a nesprávně stanovených cílů, pak hrozí nebezpečí, že samoučelná technická expanze povede k sebevraždě lidstva.

3.- jako požadavek na křesťanskou obec

Zde se zřetelně ukazuje, že návod víry k poměru křesťanů ke světu s jeho zvláštním napětím mezi angažovaností a odstupem, mezi spoluprací a kritickým ne, nejsou nějakou skutečností vzdálenou romantikou nebo všechno negující neúčastí. Dnešní člověk nám potvrzuje, že všechno lidské je v jádru dvojznačné, dvojaké a tudíž vyžadující vykoupení, spásu, jejímž předpokladem je obrácení. Křesťanská obec je povinna to neúprosně připomínat, právě v těchto neustálých připomínkách, ve stálých pochybnostech o uložených nátnostech, které se v tomto světě mají uskutečnit, a to z hlediska víry, se znovu odhaluje hluboká lidskost křesťanské víry.

2.26 Realizace křesťanského humanismu v angažovanosti a odstupu;

2.- dějinný model "vedle sebe"

Tyto zásady vyžadují konkrétní uskutečnění v životě jednotlivého křesťana i v životě církve. Abychom poznali, jaká praxe se dnes vyžaduje, bude dobré zaměřit svůj pohled na dějiny.

Dějiny duchovní praxe, s pirituality, jsou právě tak jako bible plné napětí.

Na jedné straně jsou vůdčími myšlenkami duchovních spisů "útěk ze světa" a "pohrdání světem".

Kázání, církevní písně, teologie manželství, posuzování laiků jako "tělesných" oproti "duchovním", tzn. klerikům a mnichům, jsou naladěny tímto způsobem. Toto všechno, vesměs více novoplatonsko-řecké než křesťanské snižování hodnoty těla se objevuje v křesťanských dějinách.

Na druhé straně není možno chápat středověké křesťanství jednoduše jako sebetřýznivé, před světem prchající potlačování pozemských skutečností.

Když si vzpomeneme na více než 100 svátků v roce, které existovaly ve středověku, na spojení církevních svátků s prostými selskými obyčejí, když pozorujeme hýřivost vášnivých gotických maleb na skle, obličejů středověkých plastik, vnitřní prostory nádherných barokních vesnických kostelů, které náležely malému člověku a ve kterých se cítil jako doma, jestliže si připomeneme, že biskupové a opati byli po tisíciletí panujícími knížaty - pak se toto všechno neshoduje s frází o "křesťanství prochájecím před světem".

Snad bychom si mohli tato vzájemně si odporující pozorování objasnit takto: v propletení institucí církve a státu, ve společenských rádech a v robustní vitalitě lidu byla církev dostatečně "světská". Ale její druhý pól, odstup, odsvětštění, eschatologie musel být naproti tomu vždy probíjován na svobodu. Právě tento druhý dílejší pohled nám zůstal zachován v asketických knihách.

"My dnes děláme chybu, že pohlížíme na halasné zdůrazňování druhého pólu jako na celek. Ve skutečnosti to bylo jen zdůrazněním v rámci širšího světového pohledu, ale žádný "světový názor sám pro sebe". (Josef Sudbrack, *Christliche Meditation*)

2.- požadovaný model "spolu"

Může být pro nás i dnes směrodatná dějinná ^aspirituální praxe? Jistě ne v každém ohledu. Musíme však překonat onu rozpolcenost v poměru ke světu, která sice v celku byla v rovnováze, ale dnes již nestačí; rozpolcenost mezi teoretickým požadavkem zřeknutí se světa na jedné straně a kulturním a institucionálním zesvětštěním na druhé; rozpolcenost "v dělbě práce" mezi laiky, kterým byly přiznány statky, manželství a (velice omezené) sebeurčení a mezi řeholníky, kteří toto vše kompenzovali askezí ve prospěch celku křesťanství. Takové, tehdy srozumitelné a snad i smysluplné rozdělení akcentů nám dnes již nepomáhá.

V klášterní knihovně bývalého benediktinského opatství sv. Petra ve Freiburgu můžeme najít alegorické znázornění "askeze". Je to gracilní ženská postava, která pübavným pohybem nohy odstrkuje od sebe zeměkouli a na křídlech se vznáší k nebi, a to velice líbivým, téměř hravým způsobem. Tento obraz dnes již pro nás není směrodatný.

Důvod, proč nám tento způsob kompenzace již nepomáhá je v tom, že svět a společnost už nemají církevní ráz, a že církev už není tak zapojena do světských záležitostí. Napětí mezi přisvědčením světu a odstupem od něj, o které se dříve dělili různí nositelé, musí nyní každý věřící ve svém nitru snášet a překo-

návat sám. Je vyžadováno také proto, protože "svět" na rozdíl od epochy před industrializací, není už předem daným hotovým celkem, ale světem, který musí být vždy znovu vytvářen v odpovědnosti před Bohem. Morálka a askeze se musí osvědčit ve světě. Křesťanská kritika světa a kultury musí znamenat: věcnou činnost při vytváření světa spojenou s vírou, že tento svět může být s konečnou platností spasen jen Bohem.

2.3 Úkoly

1. Jak určuje bible postavení člověka ve světě?
Jakou roli přiděluje bližnímu v božím setkání s člověkem?
2. Jak se má člověk podle biblické výpovědi chovat ke světu?
Jak si má člověk vysvětlit zdánlivý rozpor vzájemných výpovědí?
3. Zaujměte stanovisko s přihlédnutím k předchozímu výkladu k náhodně zaslechnutým soudům;
"Církev dřívějších dob se odvracela od světa a úplně se orientovala na "onen svět". Nebo:
"Od dnešních křesťanů se vyžaduje bezvýhradná angažovanost pro svět a přizpůsobení době".

3. KŘESŤANSKÝ HUMANISMUS - CESTY A ZPŮSOBY JEHO USKUTEČŇOVÁNÍ

Co bylo v předcházejícím jen zhruba načrtnuto, ^{nyní} se pokusíme rozvinout ještě dále. Z celkového pohledu přitom vyplynou jednotlivé důležité aspekty, ve kterých se křesťanský humanismus může a musí uskutečňovat: život ve vztahu k druhým lidem (3.1); akce a změna světa (3.2); naděje (3.3); volný čas a svátek (3.4); kontemplace a liturgie (3.5).

3.1 Život ve vztahu k druhým lidem

3.1.1 Lidská touha: sebenalézání ve společenství

Celému lidskému životu je vlastní hluboká dvojznačnost. Člověk hledá sám sebe, říká: "já". Snaží se uskutečnit své já, svou identitu. (srv. seš. 20/2.2) A přece si sám nevyptačí, hledá druhého.

Albert Camus se zabývá touto dvojznačností ve své povídce "Jonáš neboli malíř při práci". Líčí umělce, který se vypracoval z malých začátků, je moderní a oblíbený, zažívá povyk popularity a nakonec upadá v zapomenutí. Láska k přátelům a především k rodině, neporozumění a opuštění poznamenávají jeho dny. hledá velký, osvobozující umělecký projev. Vystaví si ve svém bytě lešení, na kterém bydlí. Tam umírá. Jeho poslední obraz, který se našel, je bílé plátno. V rohu je napsáno slovo, o kterém se nedá s určitostí říci, zdali znamená "solidaire" nebo "solitaire" (společný nebo osamělý).

Člověk hledá nejprve "ty" nějakého druhého člověka. Dítě oslovuje matku "ty", "ty" se vzájemně oslovují muž a žena, "ty" si říkají přátelé, pokaždé má toto "ty" jiný obsah, ale vždy je to cosi důležitého, drahého.

V Camusově románu "pád" kdosi říká: "tehdy mi povídali o člověku, jehož přítele zavraždili a který každou noc spal v pokoji na podlaze, aby si odepřel pohodlí, které postrádal ten, kterého miloval. Kdo, milý pane, bude spát na podlaze kvůli nám? A co já, byl bych toho také schopen?... Ano, jednoho dne toho všichni budeme schopni, a to bude naše spása".

Ale hledáním "ty" několika blízkých lidí se touha lidského srdce nevyčerpá. Vždy se jedná také o širší "my". Je to okruh přátel, kolegové v zaměstnání, sousedé, národ, celé lidstvo. A tady všude se vyskytují společně prožívané situace. V životě je rozhodující, jestli je poměr "já", "my" a "ty" v pořádku. ~~tento poměr musí být vyvážený~~

tento poměr musí být vyvážený.

Hledání "já" bez vztahu k "ty" a "my" vede k egoismu. "ty" bez vztahu k "my" se stává maloměšťáckým štěstím, "my" bez vztahu k "ty" a "já" zase bezduchým kolektivismem. Ty bez vztahu k "já", "my" bez vztahu k "já" jsou zrovna tak nemožné jako úsilí o pouhé "já" "krátkou cestou", tzn. bez "ty" a "my", tzn. bez lásky, bez vztahu k bližnímu.

3.12 Lidská zkušenost: selhání společenství

při takovém hledání se může objevit i rezignace. Není láska sentimentálním sebeklamem? Není to marný pokus uniknout sám sobě nebo dokonce připoutat druhého k sobě? není toto společné "my" vždy pádem a klesáním do anonymity, ztráta "já" a životem zvířete ve stádě? příliš často se setkáváme s rezignací; nalézt své "já" se nedaří, na lézt "ty" je nemožné; "my" nás zotročuje. Vztahy mezi lidmi jsou zničeny, jsme od sebe = vzájemně oddělení a nemůžeme vyjít sami ze sebe. Jestliže přesto vycházíme, pak to znamená ztroskotání, potom platí: "peklo, to jsou ti ostatní" (J.P. Sartre).

3.13 Křesťanské poselství: láska jako Boží dar a příkaz

Křesťanská víra se staví rozhodně proti takovému pojetí. Je přesvědčena, že správný způsob společného bytí navzdory všemu znamená, přátelství, lásku, solidaritu s bližními, překonávání toho, co nás dělí. Tato láska je základní křesťanskou povinností.

příkázání lásky k bližnímu má stejnou hodnotu jako příkázání lásky k Bohu (srv. Mt 22,39). V tomto příkázání se ukazuje vnitřní souvislost mezi láskou k Bohu a láskou k bližnímu, že sebenalezení se nepodaří bezprostředním hledáním "já", že není možné milovat Boha bez bližního a bližního bez Boha; a že ani nepříteli nemůžeme z této lásky vyjítout.

Ale otázky zůstávají. Může být takový požadavek uskutečněn i jako pokus? Není jen beznadějným přetěžováním člověka? A jak se může láska vůbec nakazovat? Na to se snad dá odpovědět, že tato láska, o které evangelium mluví, je pro křesťany nejen hlavním příkázáním, ale také možností a darem: je od nich vyžadováno to, co jim Bůh dal. Křesťan věří, že nejdříve Bůh miloval nás. Myšlenka novozákonních kazatelů, obzvláště v Janových spisech, nám říká, láska vychází z Boha, přichází k nám, prochází námi k bližnímu, ale jako naše láska, která v nás zůstává jako dar. Bůh se

nás ujal; nemůžeme uniknout důsledku, který z toho plyne; "proto se ujímejte jeden druhého, jako se i Kristus ujal nás k slávě Boží" (Řím 15,7).

Komu by se zdálo vyumělkované, že pravé lidské soužití se ukazuje ve svém významu teprve tam, kde věříme v Krista, v tom, že nás miloval, ten ať se rozpomene na mnohokrát doloženou a bolestně prožívanou zkušenost, že ten, kdo nikdy lásku neprožil, není sám lásky schopen.

Ať se slovo "láska" zdá mnohoznačné, sentimentální, znetvořené - co je tím míněno, je základem křesťanského života; lidské "přebývání pospolu" (na které jsme všichni odkázáni, po kterém toužíme, nad kterým často zoufáme) je požadavkem víry a uskutečňuje se jako dar.

3.2 Akce a změna světa

3.21 Křesťanská láska jako příkaz ke změně světa

Již jsme jmenovali hlavní zásadu (srv. 2.11): Bůh chce, aby si člověk podmanil zemi; "jedno je pro věřícího člověka jisté, osobní a společná lidská činnost, mocná snaha lidí v toku století stále zlepšovat své životní podmínky odpovídá plně smyslu Božímu... To platí také pro obyčejnou všední činnost; neboť muži a ženy, kteří při získávání obživy pro sebe a své rodiny vykonávají svou činnost tak, že odpovídá službě společnosti, mohou být přesvědčeni, že svou prací dále rozvíjejí stvořitelské dílo (Radost a naděje čl.34). Je sice pravda, že se v Novém zákoně nedočteme ničeho o pokroku a změně světa. Je tam požadována služba bratřím, láska k bližnímu. Ale přece je to tak, že dnes, v podmínkách industrializované společnosti nemůže být příkaz bratrské služby plněn pouze charitativně a individuálně, nýbrž také plánovitou změnou světa. (srv.seš. 9/3.31 a 3.32).

3.22 změna světa v odpovědné spolupráci

Ta vyžaduje základní stanovisko odpovědnosti. "Čím více vzrůstá lidská moc, tím více stoupá její odpovědnost, a to odpovědnost jednotlivce i celé společnosti." (Radost a naděje čl. 34) Odpovědnost je tak velká a úkoly tak naléhavé a dalekosáhlé (vzpomeňme na rasový problém, problém hladu, zajištění míru, otázka diskriminovaných menšin v našich zemích, vzdělávací a vý-

chovný problém, ochrana životního prostředí), že dnes více než kdykoliv předtím záleží na rozhodné spolupráci nejen křesťanů mezi sebou, ale i křesťanů a nekřesťanů, kdekoliv je taková spolupráce možná. 2.vatik. koncil na to poukázal a pokusil se načrtnout "etiku spolupráce": "církev upřímně vyznává, že všichni lidé, věřící i nevěřící, musí spolupracovat na výstavbě tohoto světa, ve kterém společně žijí." (Radost a naděje, řl.21)

Úkoly

přečtete si v této souvislosti články 16, 27, 30, 42, 44, 78 z pastorální konstituce "Církev v dnešním světě" a odpovězte na následující otázky:

1. Jak odůvodňuje koncil možnost a nutnost spolupráce mezi křesťany a nekřesťany při utváření světa?
2. V jakých oblastech se taková spolupráce ukazuje jako obzvláště nutná?
3. Z jakých důvodů odmítá církev čistě individualistickou etiku a vybízí k etice spolupráce a odpovědnosti?
4. V čem vidíme pomoc, kterou by církev ráda přispěla lidské společnosti a pomoc, kterou církev dostává od dnešního světa?

2.23 Odpovědná spolupráce - kritika a sebekritika

Aby se odpovědná spolupráce nestala špěpě konfermní, tzn. aby se nezvrhla v pouhou slepou přizpůsobivost, předpokládá otnost kritiky. Skutečně plodná spolupráce, která přispívá vlastními návrhy, potřebuje obsáhlé kritické stanovisko, které umí vidět a chápat, posuzovat otázky z mnoha stran. Taková kritika se může někdy podobat haně, ale přesto je jí vzdálená, neboť správná kritika, která neopakuje jen bezmyšlenkovitě otřepané citáty, je schopna vidět také dobré, a je schopna kritizovat sebe sama a uvádět se v pochybnost. Proto se křesťanská kritika nesmí vztahovat jen na společnost. Křesťané jako celá církev musí být připraveni kritizovat sami sebe. Nesmějí propadat vnitřecírkevní nekritičnosti (srv.seš. 20/1.22.4).

3.24 Změna světa křesťanskou askezí

Služba křesťanů ve světě a světu vyžaduje konečně také askezi, která by se mohla oznašit jako "věřící askeze ve světě". patří k ní následující znaky a postoje:

- vidět odpovědnost a žít v ní; to vyžaduje zřeknutí se egoismu jen vlastní spásy a vůbec každé individualistické etiky.
- učit se od druhých; to vyžaduje zřící se zabsolutizování vlastních stanovisek.
- posuzovat z hlediska věřící kritiky; to vyžaduje zřící se oportunistického přizpůsobování, i za cenu, že to nebude dobře přijato.

konečně k této askezi patří utrpení nesené ve věřící důvěře a snášení nevyhnutelné tíže života. vždy se musí křesťan (i v případě odporu) snažit, aby byl tím, kým by měl být, pokoušet se splnit úkol pro druhé, který právě jemu připadá, každé mluvení o aktivitě měnící svět by bylo jednostranné, kdyby se mu nepodařilo zahrnout do celku také vnucenou pasivitu, bolest, utrpení, stáří a osamělost, kterým se nevyhne žádný člověk. že i ony mají svůj hluboký smysl, můžeme poznat a žít jen ve víře. jsou plodné nejen pro zrání jednotlivého člověka, nýbrž i pro bližní a celý svět, jak o tom vypovídají biblická slova o pšeničném zrně, které musí zemřít, aby přineslo užitek. křesťan nemůže toto "proč" velikonočního zákona, který znamená, život ze smrti, plně osvětlit. Ale tváří v tvář Ježíšově smrti a zmrtvýchvstání získá pochopení a sílu, tento zákon prožít a protrpět. A tuto sílu nazýváme nadějí. (srv.seš. 20/3.4)

3.3 N a d ě j e

3.31 Lidská naděje - jako dílčí naděje

Lidé našich dnů se oddávají různým nadějím. všeobecně můžeme rozlišovat tři typy naděje;

- naděje, která klade přílišný důraz na onen svět, jako třeba ve výroku: "jedno jsem si předsevzal, abych se do nebe dostal", "ať to stojí co chce, pro nebe to stojí za to."
- naděje, která klade přílišný důraz na tento svět, která doufá v "ráj na zemi", ve šťastnou společnost bez smrti a utrpení.
- rezignovaná naděje, která už nevěří v žádný ráj a s pokouje se, zdánlivě skromně, s "malým štěstím"; zdravím, úspěchem v práci, zdařilým vstupem dětí do zaměstnání, stabilními cenami a dobrým počasím pro příští dovolenou.

3.32 Křesťanská naděje - universální naděje

Křesťanská naděje má cosi zvláštního; nevysmívá se žádné z těchto dílčích nadějí, připouští, že ve všech typech naděje je něco správného, ale říká, že tyto naděje samy o sobě jsou příliš málo. Křesťanská naděje touží po celku. Neustává se svými "troufalými", z Božího příslibu pramenícími očekáváními, dokud nedojde do zaslíbeného "nebeského města" (v obrazné řeči Janova Zjevení), vystavěného ze zlata a pokrytého drahokamy, kde Bůh sám setře každou slzu z očí lidí (srv. Zjev. 21).

Křesťanská naděje zahrnuje i přítomnost. v každé malé radosti, v každém zdařilém díle sociální spravedlnosti, v každém úspěchu v humanizaci světa vidí šanci k větší komunikaci mezi lidmi a tím možný příspěvek k onomu dokonalému společenství, dokonalému pokoji, který je vyjádřen v obrazu o nebeském městě a který je Božím darem (srv. seš. 14/3.32). Křesťanská naděje není tudíž rozdělena na pozemskou a nebeskou, je to naděje zahrnující všechno dobré, naděje která ovšem z přítomnosti a nad přítomnost samu poukazuje na onen život, který písmo nazývá "věčným životem".

3.33 Křesťanská naděje - naděje přesahující smrt

Ke křesťanskému "obrazu člověka" ovšem patří také to, "že každému člověku je souzeno zemřít" (srv. Žid 9,27). Naše společnost se často pokouší "vytlačovat" smrt. Ale umírá se i ve vykachličkovaných nemocničních prostorách. Smrt nepřestává být hroznou otázkou každému člověku.

Eugene Ionesco (nar. 1912) to vyjadřuje parabolou "Král umírá". Král - to je každý. Říká se o něm: "jeho palác se rozpadá. jeho statky leží ladem, jeho pohoří se zřítíla. Město provalilo hráze a zatopilo zemi. slunce ztratilo svou sílu." A dále: "Na konci představení jsi mrtvý". - Milan Machovec (nar. 1925), marxistický filosof si klade otázku: "Co řekne marxismus na smrt nemocnému?"

Ale právě v situaci, kdy pozemskému smyslu, který jsme přijali, hrozí zánik, znovu ožívá křesťanská naděje. Nepokouší se smrt oddiskutovat nebo na ni zapomenout, jako se to stává v Americe, že se mrtvému pomaluje obličej ličidlem, aby vypadal, že ještě kvete životem. Je přesvědčena, že "také křesťan je povinen bojovat proti zlu a snášet smrt; ale spojený s velikonočním tajemstvím a podobný Kristu ve smrti jde posilován nadějí vstříc vzkříšení." (Radost a naděje, čl. 22)

3.34 Křesťanská naděje - "velký rozmach a malá realizace"

Tak nachází křesťanská naděje sílu být trpělivá v soužení, nepopírat utrpení, neotupovat vůči němu a přesto ho chápat (srv. seš. 20/3.4). Tento postoj poukazuje na to, co se nazývalo "velkým rozmachem a malou realizací". "pouhá naděje, jen velký rozmach, jen smělost intuice by bylo tím, co Luther označil jako blouznivost. Cesta církve je vydlážděna pokusy tohoto druhu" a takové blouznění se ztrácí většinou v nezávazných řečech. (Josef Sudbrack, Modelle, Motive für ein Leben als Christ) je vystavena nebezpečí, že se vyhne přítomné skutečnosti, místo aby přítomnost přestála a utvářela. Za druhé, pouhý pohled na přítomnost, který nedbá na všechna velká zaslíbení, "pouhá zpětná vazba na tvrdou, neodiskutovatelnou skutečnost se stane zbožněním stávajícího, zatarasením vrat do lepšího nového" (Josef Sudbrack) a usmrcuje naději. Napětí mezi těmito dvěma pojetími musí v křesťanské naději zůstat. Ve víře, jak ji chápe bible, je to možné.

Také únik do světa snů, do "zážitků obohacujících vědomí" drogami nebo měšťácky úctyhodněji únikovým kýčem, romantikou a příčinlivostí, to vše by bylo selháním naděje.

pouze taková naděje je universální, která objímá přítomné a budoucí, pozemské a zaslíbené na konci času, která nese a utváří křesťanský humanismus. Ale hesly "akce" a "naděje" není ještě řečeno vše.

3.4 o d p o č i n e k a s v á t e č n í d e n

3.41 Člověk se stává člověkem v práci a odpočinku

Člověk nemusí být neúnavně činný, chce-li se stát humánním člověkem. potřebuje uvolnění, odpočinek. Odpočinek je více než volný čas. volný čas však se předpokládá. Jestliže je pravdou, že se stále více stáváme společností s větším volným časem, vystává zde úkol pro víru a církve; poukázat nejdříve na humánní hodnotu odpočinku. odpočinek předpokládá, že se člověk odvažuje žít také účelně, nacházet sebe ve styku se skutečností, osvobozeném od účelů, odkrývat sama sebe v pozorování a přemýšlení o skutečnosti. ve zcela všeobecném smyslu bychom to mohli nazvat "meditací". Smysl pro meditaci se ve společnosti zaměřené přede-

vším na výkon ztrácí. Ale odpočinek a činnost nejsou protivníci. Často se však takto smýšlelo a zdůrazňovala se pouze činnost. Dávalo se do protikladu to, co vlastně patří k sobě, co lidský život naplňuje a současně uskutečňuje.

Neboť práce je víc než pouhé dobývání chleba. V práci vytváří člověk hodnoty, které stojí mimo něj, v ní nalézá sám sebe. "Svým dílem přetváří člověk nejen věci a společnost, ale zdokonaluje také sám sebe. Učí se, rozvíjí své schopnosti, překračuje se a roste sám nad sebe." (Radost a naděje → čl. 35) přesto není činnost hodnotou, která by život zcela naplnila. Rozhodně k němu náleží i volný čas, který je víc než pouhé přerušování práce, víc než přípravou k další činnosti. Volný čas, který je chápán a prožíván jako odpočinek, přivádí člověka k sobě samému, do hloubky vlastního já a tím i nad něho. Člověk, a proto i křesťan, musí být otevřen pro činnost i odpočinek.

Biolog a publicista R. Talyer (nar. 1911) nedávno uveřejnil vyšetřování, která dokazují; kdo není s to dát své práci nějaký smysl, neumí si také poradit správně se svým volným časem, zůstává neúčastný a pasivní. A naopak ten, kdo neumí také smysluplně prožít svůj volný čas, nenalézá ani v práci žádný smysl.

3.42 Člověk se stává člověkem ve svátečním dnu a ve slavnosti

Odpočinek a jeho význam pro humánní lidství se stává zřejmým zvláště v oné prastaré lidské skutečnosti, kterou nazýváme svátkem. y situacích, kdy se nekalkuluje a nic nevypočítává, kdy člověk vyjadřuje sám sebe ve slovu, posuňku, hře, tanci, se odehrává něco nového a pro člověka nepostradatelného.

protestantský teolog Harvey Cox (srv. seš. 3/3.22.4) se o tom překvapujícím způsobem zmiňuje. před lety napsal pozoruhodnou knihu "The secular city", poněkud nešťastně přeloženou do němčiny pod názvem "Stadt ohne Gott?" Mluví se v ní o tom, že člověk má možnost a je si vědom toho, že může svět racionálně plánovat a utvářet. Tentýž teolog napsal ještě další knihu o chvále svátku a fantazie a to ne jako odvolání předešlé, ale jako nutné doplnění. To se nám zdá být typické pro duchovní a lidské hledání našich dnů.

Člověk dnešní industrializované společnosti přežije jen tehdy, jestliže se naučí slavit svátky. Jen tímto způsobem "nezkostnatíme". Jen tak budeme mít dostatek fantazie, abychom řešili naše problémy správnou činností.

3.5 K o n t e m p l a c e a l i t u r g i e

Odpočinek a liturgie patří k základním lidským stavům.

křesťan v nich však nalézá novou hloubku, protože se pro něj odpočinek stává meditativní modlitbou a svátek liturgií.

3.51 Liturgie je slavností víry

Jestliže skutečné slavení svátku, na rozdíl od ruchu a "dělání nálady" je možné pouze tam, kde člověk zakouší, že život má nakonec přece jen smysl a že tento smysl dostal jako dar, pak k sobě patří víra, která přijala smysl, dar radosti a schopnost slavení svátku. Toto všechno dostává křesťanský výraz ve víře, která slaví svůj svátek v slavnosti, při níž se modlíme, v liturgii.

Víra potřebuje slova. Nazýváme je modlitbou. potřebuje slova, protože všechno, co se hluboce dotýká člověka, vyžaduje slova a znamení. Jak jsme již řekli, člověk potřebuje také odpočinek a svátek. křesťan to spojuje dohromady, a tak se církev stává společenstvím slavicích, těch, kteří zároveň slaví a modlí se.

Harvey Cox to formuluje takto: "církev je povolána k tomu, aby zpívala a tančila, radostně pozvedala svůj hlas a radovala se ve svém pánu, Bůh volá všechny lidi z mrtvé minulosti do živoucí budoucnosti. Ta zahrnuje věřící i nevěřící, národy všech ras a jazyků, přičemž lidu církve přidělil zvláštní dar. proújel mu dar vidět, co činí, a dal mu nezměrnou radost hlásat a slavit jeho činy. Každý má účast na Božím dramatu. věřící člověk má přednostní právo znát Tvůrce, takže mu může děkovat za to, co učinil - nejen pro něho, ale i pro všechny. Tak je církev společenstvím poutníků a těch, kdo slaví."

3.52 Liturgie oslavuje Boha a v něm člověka

Při takové oslavě není primární otázka, zda "cílem" liturgie je Bůh nebo člověk. v liturgii oslavujeme Boha, který se nám daroval, nebo jinak řečeno, jde o člověka, kterému se daroval Bůh. Nejedná se tedy o člověka obecně, ale o takového člověka s možnostmi a nadějemi, které do něj vložil Bůh. zde ve slavení svátku a bohoslužbě se projevuje to, co jsme popsali jako zvláštnost křesťanského pohledu na člověka, Bůh a člověk si nekonkurují. Člověk, který oslavuje Boha, může v Bohu oslavovat a nalézat sám sebe.

3.53 Liturgie slaví přítomnost jako památku a odkaz do budoucna

Ke každému svátku patří určitý odstup. Tento odstup se může jevit jako útek ze skutečnosti, a běda, kdyby se s ním zaměňoval. Ale odstup znamená vnitřní distanci od přílišného zabřednutí do

všedního dne a právě tato distance dodává odvahy obstát (po svátku) i ve všedních dnech.

Takový odstup, který nedopouští ztrácet se v přítomnosti, otevírá pohled k počátku, který se, biblicky řečeno, nazývá "památka"; a zároveň i do budoucnosti, k dovršení.

"památkou" není míněno pouhé vzpomínání (srv. seš. 19/4.2 a 4.5) (v křesťanském smyslu; na to, že se Bůh projevuje jako Bůh Abrahamův, Izákův, Jakobův a Bůh Ježíše Krista, jako "Bůh s námi"). Tato památka spíše věří, ví a zakouší, že to, co Bůh učinil a co slavíme (o velikonocích - a tím i každou neděli) se "promítá" a projevuje v přítomnosti. Je přisvědčením přítomnosti, upomínkou na původ a pohledem na dovršení; člověk se svou nadějí oslavuje sám sebe jako toho, kdo je Bohem obdarován a děkuje mu, a který zároveň ví, že Bůh dokončí to, co započal.

Tradice církve si byla vědoma těchto souvislostí, když (u Tomáše Akvinského) nazývá svátosti; připomínajícími, představujícími a do budoucnosti odkazujícími znameními. Modlitba "O sacrum convivium", která se vztahuje k slavení eucharistie, to výstižně vyjadřuje; "ó svatá hostino, ve které přijímáme Krista, která obnovuje památku jeho utrpení a srdce naplňuje láskou, a ve které přijímáme záruku budoucí slávy."

3.6 Úkoly

1. Může se láska nařídit?
2. Jak má podle vaší představy dnes vypadat křesťanská askeze a její poměr ke světu?
3. "Katolický katechismus německých biskupství", vydaný počátkem 50 tých let píše o naději,

Ten, kdo svou nadějí vložil na Boha, žije z naděje. Nese v sobě již nyní něco z nebeské radosti; modlí se vytrvale ve všech záležitostech; trpělivě obstojí v pokušení, zármutku a utrpení; statečně se nasazuje pro Boží království a snaží se ze všech sil dosáhnout věčného cíle."

Nová kniha o výuce ve víře "glauben - leben - handeln z roku 1969 ke stejnému tématu poznamenává;

"Ten, kdo doufá v Boha, nese v sobě radost a důvěru." "v naději se raduje, v soužení je trpělivý, v modlitbě vytrvalý" (Řím 12,12).

Nasazuje se neochvějně pro své bližní a pro svůj úkol ve světě; i když v tomto úkolu ztroskotává. Ví totiž, že se v Bohu započal nový čas, a že Bůh svět dovrší".

Srovnejte oba texty. Jaké rozdílné akcenty v nich vidíte?
4. Zdůvodněte, v čem je nesprávně položená otázka: "jedná se v liturgii o Boha nebo o člověka?"

4. Ž Í T J A K O Č L O V Ě K Z V Í R Y V B O H A

4.1 V í r a j a k o o d p o v ě ě n a o t á z k u p o č l o v ě k u

Na začátku jsme zjistili, že víře dnes klademe otázku, zda je: otevřením ke smyslu; úctou ke svědomí; svobodným rozhodováním a ne manipulací; pomocí aparátu, který má na zřeteli jen vlastní další existenci; osvobozením od nátlaku a sebeodcizením; odpoutáním od solidarity. Souhrnně otázka zněla: přivádí víra člověka k sobě samému?

pokusili jsme se ukázat z různých aspektů, že víra umožňuje takové chápání člověka, které přisvědčuje ke všem těmto otázkám, i kdy ž zvláštním způsobem. víra je totiž výkladem člověka, který nevychází bezprostředně z pohledu na člověka, nýbrž z pohledu na Boha a jeho spasitelnou činnost skrze Krista. víra umožňuje sebeporozumění člověka ne tím, že by člověk toto porozumění nalézal prostě sám v sobě, ale tím, že mu je víra svým poselstvím zvěstuje. přivádí člověka k sobě samému ne tím, že by se uzavíral sám v sobě, nýbrž, že mu umožňuje poznávat a prožívat, že je otevřen vůči nekonečnu, Bohu a člověku. zkrátka, víra odpovídá na kritické otázky člověka, avšak odpověď je větší než otázka, naplňuje a koriguje tázajícího se člověka.

4.2 Rozhodnutí pro víru - základna křesťanského humanismu

4.21 Lidské bytí ve víře

Křesťan se podobá tomu, kdo našel ve víře sebe sama a přece se stále opouští, který zůstává otevřen Bohu a lidem. podobně se křesťanská obec považuje za putující boží lid (srv.seš.17). připomeňme si prvotní podobu věřícího - Abrahama, který pro zaslíbení opouští svůj kmen a příbuzenstvo: "Jdi do země, kterou ti ukážu" (Gen 12,1). A list Židům doplňuje: "I dal se na cestu, aniž věděl kam jde" (Žid 11,8).

4.22 Lidské bytí z vlastní moci?

v základě existuje volba pouze mezi postojem promethea, Sisyfa a Abrahama. podle řecké báje uloupil Prometheus bohům oheň, ale jejich závist ho potrestala, připoutala ho ke skále,

kde ve vzdoru setrval. Byl sice strašlivě potrestán, ale oheň bohům vyrval. Další postava řecké mytologie, Sisyfos, byl odsouzen k tomu, aby valil kámen nahoru. Namáhal se, ale pokaždé, když dosáhl úspěchu a kus skály vyvalil na vrcholek, skutálel se kámen dolů a všechno začalo nanovo.

Máme se my lidé z konce 20. století považovat za Promethea, který si bere sám ve vzdorovité vzpouře oheň, smysl a možnosti svého života, nebo se máme považovat za Sisyfa, který zjišťuje při všech úspěších dosažených vlastní silou, ztroskotání a nesmyslnost vlastní činnosti? Nebo se opravdový humanismus uskutečňuje pouze v postoji, který bible nazývá vírou, ve které, Abrahamem počínaje, začalo svou cestu "množství svědků" (Žid 12,1); ve které varovali proroci Izrael, když se chtěl "usadit"; ve které řekla Maria: "staniž se mi podle slova tvého" (Lk 1,38)?

Uskutečňuje se pravý humanismus pouze ve skrytosti v Bohu, pro kterou bible nalézá slova Ježíšova: "Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha!" (Lk 23,46); pouze v důvěře, kterou vyjadřuje křesťanská obec: "duch i nevěsta praví: přijď! A kdo slyší, řekni: přijď!... Ten, kdo to dosvědčuje, praví: ano, přijdu brzy! Amen! přijď, pane Ježíši!" (Zjev 22,17.20)?

4.23 Žít jako člověk z rozhodné víry v Boha

postoj Abrahamův a postoj všech věřících je pozváním, které se nabízí všem, kdo slyší evangelium. rozhodnout se musí každý sám; existuje sice vzájemné povzbuzování k víře (je přece církev); existuje pomoc při hledání víry, výchovná pomoc; existuje vzájemná svědectví víry; musíme se o víru modlit - a přece se my všichni setkáme někdy s otázkou: "za koho lidé pokládají Syna člověka?" (Mt 16,13), a: "buďte připraveni složit účty z naděje, která je ve vás!" (srv. 1 Petr 3,15).

Kdo se takto rozhodne a kdo ve víře vyzná Krista, tomu se dostává odpovědi na otázku, jaký postoj zaujímá křesťan ke svým bližním a ke světu ve světle své víry.

Souhrnně by se mohla otázka po křesťanu a jeho Bohu zodpovědět takto: "ve světle a moci Kristově můžeme v dnešním světě vzývat Boha jako našeho Otce; tajemství lásky, které zahrnuje všechny lidi, promíjí vinu vinníkům a nakonec vítězí nad hříchem a smrtí".

ve vztahu k nám a k otázce, kdo jsme, kam jdeme, co nás čeká a co můžeme očekávat, to znamená: "ve světle a síle Kristově můžeme v dnešním světě opravdu lidsky žít, jednat, trpět a umírat; zcela nesení Bohem, do posledku sloužit člověku." (Hans Küng, was ist die christliche Botschaft?)